

Hayali Cemaatler Olarak Taraftar Toplulukları: Ankaragücü Taraftar Grupları Örneği

Fan Groups as Imagined Communities: The Case of Ankaragücü Fan Groups

Araştırma Makalesi

¹İlknur HACISOFTAOĞLU, ²Funda AKCAN, ³Nefise BULGU

¹Gedik Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi

²Pamukkale Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

³Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, futbolda taraftar topluluklarının Anderson (1995)'un 'hayali cemaat' kavramı çerçevesinde değerlendirilmesidir. Bu anlamda bu çalışmada, taraftar topluluklarının 'hayali bir cemaat' olarak bir topluluk meydana getirme süreci ve bu topluluğun devamlılığını nasıl sağladığı incelenmiştir. Araştırma, Ankaragücü futbol takımının üç taraftar grubu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve veri toplamak üzere nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine bireysel görüşmeler, odak grup görüşmeleri ve gözlem kullanılmıştır. Verilerin içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Kolektif Hafızanın Yaratımı ve Kolektif Kimliğin İnşası olmak üzere iki ana tema altında incelenmiştir. Sonuç olarak taraftar

ABSTRACT

The aim of this paper was to explore fan groups within the framework of Anderson (1995)'s 'imagined communities' notion. In this context, the process of establishing a community of the fan groups as 'imagined communities' and the ways to provide the sustainability of this community were examined in this study. The study was conducted with three fan groups of Ankaragücü. Qualitative research methods were used and data were gathered by means of indepth-individual interviews, focus group interviews and observation. Data were analysed by content analysis technique and the findings were examined under two main themes: The Creation of Collective Memory and The Construction of Collective Identity. As a result, this study indicated that fan

topluluklarının birer hayali cemaat olarak kuruldukları ve topluluk üyelerinin taraftar kimliğine bağlılığının bununla ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler

Futbol, Taraftar toplulukları, Hayali cemaatler, Ankaragücü

Key Words

Football, Fan groups, Imagined communities, Ankaragucu

GİRİŞ

Futbol, bugün neredeyse bütün dünyada önemli bir tutku nesnesidir. Yaklaşık 150 yıldır özellikle erkekler dünyasında hararetle izlenen, üzerine saatlerce konuşulan bu spor, sosyolojinin merceği altına ise bir hayli geç bir tarihte, 1960'lar da girmiştir. Ancak bu tarihten sonra futbolun tarihi ve toplumsal konumu farklı boyutlarıyla incelenmeye başlanmıştır. 1960'larda yapılan çalışmalarda, futbol, toplumdaki işlevi bağlamında incelenirken, 1980'lerden itibaren özellikle İngiltere'de- bu ülkede futbolun taşıdığı öneme paralel bir biçimde- taraftarlık üzerinden ayrıntılı araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda futbol taraftarları/holiganları konusuna marksistler, antropologlar, süreç sosyologları ilgi göstermiş, futbol izleme deneyimi farklı boyutlarıyla incelenmiştir (Dunning ve Murphy, 1982; Dunning ve diğ., 1988). Yapılan çalışmalarda aynı zamanda, taraftarların uygun olmayan davranışlarının sebepleri ortaya konarak, futbolda yaşanan şiddet olaylarının önüne geçecek çözümler bulunmaya çalışılmıştır (Giulianotti, 1994). 2000'lerle birlikte bir yandan taraftarlık çalışmaları devam ederken, bir yandan da futbol, popüler kültür tartışmalarında kendine önemli bir yer edinmiştir (Boyle ve Haynes, 2009; Gardina, 2003; Tomlinson, 1999). Ayrıca büyüyen bir endüstri olması sebebiyle, bu sporun ekonomi ve toplum ile ilişkisini inceleyen ve farklı ülkelerde ve küresel pazar içindeki yerini sorgulayan çalışmaların sayısı oldukça artmıştır (Duke, 2002; Giulianotti, 1999a; Zhixin, 1998).

Türkiye'de ise futbol, ülkemizde sahip olduğu siyasi, ekonomik ve toplumsal öneme karşın, sos-

groups were constructed as imagined communities and the commitment to the fan identity of group members were related with this construction.

yolojinin ilgi alanına dünyada olduğundan da geç girmiştir. 1990'larla birlikte Kozanoğlu (1996)'nun "Bu Maçı Alıcaz: Türkiye'de Futbol" isimli çalışması popüler kültür tartışmalarında futbola yer açmış ve 2000'li yıllarla birlikte farklı boyutlarıyla futbolu inceleyen akademik çalışmaların sayısı artış göstermiştir. Futbolun medyada temsili (Alver, 2008; Arık, 2008; Çakır, 2008; Çendek ve Özbek, 2010; Demir ve Tekin, 2006; Şeker ve Gölcü, 2008; Özmen, 2007), ideoloji ve iktidarla olan ilişkisi (Çoban, 2008; Devocioğlu, 2008; Doruk, 2005; Sert, 1999; Seçkin, 2008; Talimciler, 2000, 2006a) odaklanılan konular olmuştur. Bunların yanı sıra futbolun tarihi (Güven, 1999; Hür, 2002; Şahin ve Tunçkol, 2010), futbolun endüstriyelleşme (Talimciler, 2008) ve milliyetçilikle ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar (Gökalp, 2007) da bulunmaktadır. Futbol ayrıca popüler kültür (Şentürk, 2007; Yazar, 2005) ve toplumsal cinsiyet (Bulgu, 1999) bağlamında da tartışılan bir konu olmuştur. Taraftarlık meselesi ise ağırlıklı olarak futbolda görülen şiddet ve fanatizm çerçevesinde incelenmiştir (Acet, 2001; Arıkan, 2007; Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2004; Kayaoğlu, 2000; Öğüt, 2010; Pulur ve diğ., 2004; Talimciler, 2006b, 2007; Yıldız ve diğ., 2007).

Futbol üzerine farklı boyutlardaki çalışmaların sayısındaki artışa karşın, futbol taraftarlığının ve topluluk davranışının bir değerler sistemine bağlı olarak nasıl oluştuğu, taraftarlığın bireylerin gündelik yaşamı içindeki yeri ve etkisi üzerine, hem dünyada hem de Türkiye'de halen görece az sayıda çalışma mevcuttur (King, 1997, 2001; Hatipoğlu ve Aydın, 2007; Nash, 2000). Oysa bu grupların

topluluk oluşum süreçlerini temel noktalarını belirleyerek incelemek, futbola atfedilmiş ve bu gruplar içinde şekillenen değerler sistemini anlamak için elzemdir. Taraftar toplulukları içinde birlik ya da kulüpler, en bağlı ve adanmış taraftarları bünyesinde barındırmaktadır. Özellikle yüksek sayıda taraftarı olan takımlarda insanlar, taraftar birliklerinde örgütlenmektedir. Türkiye’de son dönemde yaygınlaşan bu birlikler Batı’da da uzun zamandır varlığını korumaktadır (Ward, 2002). Taraftar birlikleri Avrupa’da, özellikle İtalya ve İngiltere’de önemlidir. Bu birlikler yapılandırılmış aktiviteler ve maçlar yoluyla birçok insan için toplumsallaşmanın farklı biçimlerini sunmakta ve bir kimlik duygusu yaratmaktadır. (Da Lago ve De Biasi, 1994; Yarar, 2005).

Türkiye’de de güçlü ve etkili taraftar kulüpleri bulunmaktadır. Örneğin İstanbul takımlarının taraftar kulüplerinin bazıları neredeyse tüm Türkiye tarafından tanınmakta, sadece futbola değil, Avrupa’da olduğu gibi farklı toplumsal konularla da ilişkilendirilerek toplumsal bir kurum işlevi görmektedirler. Anadolu takımları içinde ise Ankara gücü takımı geniş taraftar kitlesi ve etkili taraftar kulüpleriyle dikkat çekmektedir. Futbol kültürü içinde önemli bir yere sahip olan bu kulüplerde meydana gelen toplulukların inşa sürecini anlamak ve devamlılıklarını sağlayan unsurları belirlemek futbola ve taraftarlığa ilişkin yeni anlayışlar kazanmamızı sağlayacaktır. Bu bağlamda taraftar topluluklarının ‘hayali bir cemaat’ olarak (Anderson, 1995) bir birlik meydana getirme sürecini ve birliğin devamlılığını nasıl sağladığını incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bundan sonraki bölümde önce hayali cemaat kavramı daha ayrıntılı açıklanacak, daha sonra araştırma yöntem ve bulguları incelenecektir.

Hayali Cemaatler: Taraftar Toplulukları

Futbolda taraftar toplulukları Nash (2000) tarafından Anderson (1995)’un hayali cemaatler kavramı çerçevesinde tartışılmıştır. Takım taraftarlığına ilişkin böylesi bir tanımlama yapmak ve taraftar kültürlerini ‘sahte’den ziyade ‘hayali’ kavramına başvurarak açıklamak, mitlerine ve atfedilmiş özelliklerine ilişkin bir inceleme yap-

manın kapısını aralamaktadır (Nash, 2000). Aynı zamanda bir cemaatin bu özellikler yoluyla nasıl inşa olduğunu görmek “hayali” kavramı etrafında incelendiğinde, bir tarihi köken araştırmasından çok, bugünkü doğasını tartışmaya dönük bir tanımlama yapmayı mümkün kılmaktadır.

Anderson (1995) için “ulus, hem egemenlik hem sınırlılıklarla oluşacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir; ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam edecektir” (s. 20). Aslında yazara göre ilkel köyler dışında bütün cemaatler (hatta belki onlar da) hayal edilmiştir. Bu yüzden cemaatler, hayal edilmiş oldukları ön kabulüyle, birbirlerinden hakikilik ve sahtelik düzeylerine göre değil, hayal edilme tarzlarına göre ayrıştırılmalıdırlar (Anderson, 1995). Bu cemaatlerde birbirlerinden ayrı olarak failerin eylemlerinin nasıl birleşeceği, bir araya gelmelerinin ‘nedensizliği’nin teyit edilebilirliğinin taşıdığı önem, temel noktaları oluşturmaktadır. Nash (2000)’e göre taraftar kültürleri de teyit edilebilirliği yansıtabilecek biçimde inşa edilmiş semboller, deneyimler, kahramanlar, zaferler, söylem modları ve etkileşimleri ile bir birlik ve kolektiflik yaratmaya yönelik totemleşmiş tarihi epizotlar etrafında gelişmiştir. Tarihi epizotlar ve mitler, geleneklerin ve açık tutarsızlıkların birleşimidir. Doğası gereği bu bileşenlerin gerçek geçerliliği aranmamaktadır. Fakat bu taraftar topluluklarında rahatlıkla öze dayanan bir gerçekten bahsedilebilmektedir. Çünkü kahramanlıklarla, zaferlerle ve efsanevi yenilgilerle inşa olunan bir tarih aracılığıyla, topluluğun varlığı, taraftarların geçmiş ve bugüne dair görüşleri üzerinde etki eden geniş bir değerler sistemi üzerine inşa edilmiştir. Bu değerler sistemi ve tarihi süreç etrafında bulunan öğeler üzerinden taraftar grupları diğer cemaatler gibi içeridekileri ve dışarıdakileri tanımlamaktadır. Bunun içinde, özelleşilirse, birçok taraftar için ulusal marşlar ve onun eşanlılık yaratmaktaki rolüyle (Anderson, 1995) taraftar marşları ve taraftar topluluğunun kolektifliğini ve amaç birliğini ifade etmeleri arasında açık bir paralellik mevcuttur. Bunun dışında

takımın renkleri, forması, atkısı gibi materyaller de taraftarlığın dışavurumlarına dönüşmektedir. Gibson ve diğ. (2002)'nin yaptığı çalışmada A.B.D'de Florida Gator Amerikan futbol takımının taraftarları için neredeyse tüm sezon boyunca tipik olarak mavi ve turuncu renklerde ayakkabılar, tişörtler, şapkalar ve şortlar giymenin taraftar olarak bağlılığı, takımla özdeşleme seviyesini gösterdiği bulgulanmıştır. Bu paylaşılmış ritüeller, etkileşim modları, olaylar ve deneyimlerle Anderson (1995)'un 'derin yatay bir dostluk' kavramı ilişkili görünmektedir. Anderson'a göre birbirleriyle çikara dayalı ya da yüzyüze ilişkileri bulunmasa da dayanışmayı ve farklı boyutlarıyla derinliği gerektiren, ama derinlikte ilerlemeyi talep etmeyen bu ilişki biçimi özellikle topluluklarda yaygındır. Bu ilişki biçiminde topluluk, heterojenliğine rağmen, bunu görmezden gelmekte, bir bütün olarak kendini algılamakta ve bu çerçevede topluluk davranışını belirlemektedir. Taraftar toplulukları içinde, özellikle kendini adamış taraftarlar için bu dostluk biçimi geçerlidir ve onlar, çeşitli bağlılık sınavlarını geçmiş olanlardır. Örneğin günün her saatinde 'oyunlar' için uzun mesafelerde seyahatler yapmak gibi eylemler taraftarlığın önemli sınavlarından (Nash, 2000).

Taraftarlık eril kültürle de yakından ilişkilidir. Futbol şiddetini haber veren ve şiddetin belli belirsiz olarak algılanmasını sağlayan, milliyetçilik ve erkekliğin sınırlarının taraftarlar tarafından hayal edilmesidir. Fakat bu hayal etmenin taraftarların toplumsal ilişkileri ve toplumsal gerçekliği üzerinde "gerçek" etkileri bulunmaktadır (King, 1997). Dolayısıyla, belli bir tarihsel bağlamda kurulan hayali ilişkiler, gerçek sonuçları olan tarihsel olgulara dönüşmektedir. King'in deyimiyle erkek taraftarlar için futbol, erkekliklerin kurulduğu merkezi bir ritüeller arenasıdır. Bir futbol takımının desteklenmesi yoluyla erkek taraftar, erkek olarak konumunu beyan etmektedir. Futbolda erkekliğin yeniden kurulmasındaki merkezi pratiklerden bazıları taraftarların hep birlikte katıldığı toplu tezahüratlar, şarkılar ve marşlardır. Bu tezahüratların, şarkıların ve marşların söylenmesi yoluyla taraftarlar birleşik bir vücut olarak kendilerini yeniden keşfetmektedirler.

Bunun yanı sıra kolektif bir kimlik yaratabilmek için dayanışmayı ve ortaklıkları güçlendirmek ve topluluğun sınırlarını ve sınırın dışında kalanları belirgin bir biçimde tanımlamak önem arz etmektedir. Bu anlamda 'dış düşmanlara' karşı 'biz'i kurmak, dış düşmanların ayrıntılı bir tanımlanmasına ve bu dış düşmanlarla mesafenin belli kurallara göre ihtiyatlı bir biçimde ölçülmesine ihtiyaç duymaktadır (Anderson, 1995). Bu yüzden bir topluluğun sınırlarını ve varlığını hangi temellere oturttüğünü anlamak, aynı zamanda onun ötekilerini incelemekten geçmektedir.

Özetle; yukarıda açıklandığı gibi toplulukları bir arada tutan ve devamlılığını sağlayan önemli unsurlardan biri kolektif bir hafıza yaratmaktır. Bunun için ortak bir tarih anlatısı kurmak ve farklı deneyimleri bu anlatının içine dahil etmek gerekir. Bu çalışmada Ankaragücü taraftar toplulukları özelinde taraftar topluluğunun oluşum süreçlerini ortaya koymak amacıyla kolektif hafızanın nasıl yaratıldığı ve kolektif kimliğin inşa süreçleri iki farklı tema olarak bulgular bölümünde incelenecektir.

YÖNTEM

Bu araştırmada, bireylerin ya da kültürlerin ayrıntılı ve derinlemesine bir analizini yapmayı mümkün kılan, bireylerin gündelik yaşam pratiklerine, bunlar hakkındaki duygu ve düşüncelerine, deneyimlerine ilişkin detaylı bilgi edinilmesini sağlayan bir araştırma yöntemi (Kumbetoğlu, 2005) olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma Grubu: Araştırma, Ankaragücü futbol takımının, çalışmanın yapıldığı dönemde en aktif ve en çok üyeye sahip üç taraftar grubu ile gerçekleştirilmiştir. Ankaragücü spor kulübü, Ankara'nın en eski futbol takımlarından biri olup, aynı zamanda kemikleşmiş, geniş bir taraftar kitlesine sahiptir. Bu geniş taraftar topluluğu farklı taraftar kulüpleriyle temsil edilmektedir. Genellikle taraftar kimliği hayatında önemli yer tutan ve takımlarına bağlılığı yüksek insanlardan oluşan bu kulüplerde, uzun zamandır Ankaragüçlü orta yaşlılar kadar, çok sayıda genç de aktif olarak yer almaktadır. Bu çalışma için Ankaragücü'nü önemli kılan etmen, bu şekilde takımına bağlı ve yaşıyan-

tısında taraftarlığını ön planda tutan bir taraftar kitlesine sahip olmasıdır.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması: Araştırmada veri toplamak üzere nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine bireysel görüşmeler ve odak grup görüşmeleri teknikleri kullanılmıştır. Bunların yanı sıra bir taraftar kulübünde yapılan görüşmelerde, taraftar kulübüne belirlenen saatten önce gidilmiş ve enformel görüşmeler ile birlikte gözlem yapılmıştır. Ayrıca takımın bir maçına gidilmiş ve burada da maç gözlem notları tutulmuştur.

Çalışmada üç odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinden ikisi beş kişiden, biri altı kişiden oluşmuştur. Hem bireysel görüşme hem de odak grup görüşmesi yapılan katılımcıların tamamı erkektir. Odak grup görüşmelerinin yanı sıra taraftar gruplarının her birinin fahri başkanı ve dönemin önemli tribün liderlerinden biri olmak üzere toplam dört kişi ile derinlemesine bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmada veri toplamak üzere yapılan odak grup görüşmelerinde yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu görüşme formu, araştırmanın amacı ve kuramsal çerçevesi göz önünde bulundurularak Ankaragüçlülük, taraftar kulübü, diğer taraftar kulüpleri, tribün olayları ve taraftarlık anıları başlıkları altında oluşturulmuştur. Bireysel görüşmeler ise yapılandırılmamış görüşmeler olarak gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, Ankaragücü taraftarlığı ana teması etrafında görüşülen taraftarların yönlendirmesi doğrultusunda sürdürülmüştür.

Odak grup görüşmelerinden ikisi maç öncesi taraftar kulübünün merkezinde toplanan taraftarlarla gerçekleştirilmiştir. Diğer iki odak grup görüşmesi ve yapılan derinlemesine bireysel görüşmeler ise taraftarlar tarafından belirlenen gün ve saatte yine bu mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri yaklaşık iki saat sürmüştür.

Görüşmeler üç araştırmacı tarafından yapılmıştır. Görüşmeler sırasında iki araştırmacı etkin olarak rol almış ve aynı zamanda görüşme notları olarak görüşmeleri yönetmişlerdir. Diğer araştırmacı ise gözlemci olarak yer almış ve sadece not tutmuştur.

Derinlemesine bireysel görüşmelerin ikisinde, katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmelerden biri 51 dakika, diğeri bir saat 20 dakika sürmüştür. Son iki görüşmede ise ses kayıt cihazı kullanılması istenmemiş, bu yüzden görüşmeciler tarafından ayrıntılı not tutulmuştur. Bu görüşmeler ortalama bir saat sürmüştür. Odak grup görüşmelerinde ise sadece görüşme notları tutulmuştur.

Taraftar kulüplerinden birinde yapılan gözlem çalışmaları sırasında üç araştırmacı tarafından da notlar tutulmuştur. Gözlem yapmak üzere gidilen maç sırasında ise araştırmacılar maç gözlem notları tutmuş, bu notlarda taraftarların kullandıkları tezahüratları not almış, maç sırasındaki konuşmalarını ve ortak tavırlarını kaydetmişlerdir.

Verilerin Analizi: Araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizinin ilk aşaması araştırmacılar tarafından verilerin kodlanmasıdır. Kodlama, veriler arasında yer alan bir kelime, cümle ya da paragraf gibi anlamlı bölümlere isim verilmesi sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2004). Kodlama işleminde araştırmacılar her bir görüşme metnini satır satır okumuş ve araştırmanın kuramsal çerçevesini ve amacını göz önünde bulundurarak kodlar oluşturmuştur. Araştırmacılar tarafından ayrı ayrı oluşturulan kodlar birleştirilerek bir kod listesi oluşturulmuş ve bu liste verilerin incelenmesinde ve organize edilmesinde kullanılmıştır. İçerik analizinin ikinci aşaması tematik kodlama aşamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2004). Bu aşamada, birbirleriyle ilişkili olanların bir araya getirilmesi ile belirlenen kodlar ortak temalar altında kategorize edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinin son aşamasında ise oluşturulan bu temalar, araştırmanın kuramsal çerçevesi ve amacı çerçevesinde tartışılmış ve yorumlanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kolektif Hafızanın Yaratımı

“Kökten zaten işçilerin, askeriyeye top yapan, tüfek yapan, Kurtuluş Savaşı'na bilfiil katılmış bir grubun takımı, bir camianın takımı”

Anderson (1995), modern anlatının kurulabilmesi için topluluk içinde oluşması gereken özdeşlik anlayışının öneminden bahsetmektedir.

Topluluğun inşasında önemli olan özdeşlik anlayışının varlığı ve devamlılığı için de ortak bir tarihin inşası gerekmektedir. Taraftar toplulukları bağlamında düşünüldüğünde, tıpkı ulus tarihinin anlatısında olduğu gibi (Anderson, 1995) taraftarlık tarifi içinde kimi ölümler tarihle bağlarıyla hatırlanırken, taraftar topluluğunun kuruluş aşaması hikayesinin önemli bir parçasına dönüşmekte, kimi şiddet olayları ise anıların içinden özenle çekip çıkarılmaktadır. Anlatının amacına hizmet etmek için bu olayların 'bizim' diye hatırlanması ise can alıcı noktalardan biridir (Anderson 1995). Bu çerçevede düşünüldüğünde ve taraftar kavramının kolektiviteyi gerektirdiği göz önünde bulundurulduğunda, 'biz'in hikayesinin kurulmasında kolektif hafızanın önemli olduğu görülmektedir. Bireyler toplulukla ve geçmişle bağlantısını kolektif hafıza aracılığıyla kurmaktadırlar. Sosyal bilimlerde ele alındığı biçimiyle hafıza, tarihten ayrılmaktadır. Bilginin nesilden nesile, çoğunlukla söz aracılığıyla aktarıldığı kolektif hafıza, aktarılan ve toplulukların kurumları aracılığıyla devamını sağlayan bir toplumsal gerçeklik olarak değerlendirilmektedir (Bahloul, 1996; Yerushalmi, 1982). O yere ya da topluluğa ilişkin bilginin hikayeler, türküler veya şiirler, sanat ve zanaat formları olarak ortaya çıkması ve bunlar aracılığıyla hafızanın aktarılması ortak bir kimliğin, bir cemaat duygusunun, özellikle de geçmişin bugündeki sürekliliğinin temelini oluşturmaya yaramaktadır (Hart, 2011).

Bu anlamda bu araştırmanın inceleme nesnesi olan taraftar topluluklarında kolektif hafızanın nasıl yaratıldığını anlamak için tarih inşasının nasıl gerçekleştiğinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Taraftar topluluklarını birleştiren önemli bir etmen olarak tarih, grubun paylaşılan değerlerini ve grup üyelerini biraraya getiren deneyimleri ifade etmektedir (Tripp, 2003). Tarihsel süreç ve deneyimler çerçevesinde bakıldığında, bu çalışmada taraftarların anıları, takımlarının tarihi ile ilgili anlattıkları olaylar, verdikleri bilgiler, mitler ve efsaneleri içermektedir ve bu mit ve efsaneler, kolektif hafızanın yaratımında önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet kullanımı ise kolektif hafızanın oluşumunda oldukça etkili ve

dikkatle bakılması gereken bir başka boyutu oluşturmaktadır.

Tarihin İnşası: Mitler ve Efsaneler: Kökeni itibarıyla Kuvay-i Milliye ruhu taşıyan ve o dönemden bu yana işçi sınıfını temsil eden takım oldukları miti, Ankaragüçlüler arasında yaygın olarak ifade edilmektedir. Bu tarih, takım üzerine yazılan kitap ve makalelerde önemli yer kaplarken (Adnan, 2005; Aydın ve Hatipoğlu, 2006; Hatipoğlu ve Aydın, 2007), bu araştırmaya katılan taraftarlarca da sıklıkla dile getirilmiş, bir gurur nişanesi olarak vurgulanmıştır. Örneğin yapılan görüşmelerden birinde Ankaragücü'nün Atatürk'ün takımı olduğu söylenmiş ve bu nedenle Ankaragücünün ve dolayısıyla taraftarlarının Kuvay-i Milliye ile bağları olduğu şu sözlerle ifade edilmiştir:

" (...) Aslında Ankaragücü Makine Kimya'nın takımı biliyorsunuz.. İmalatı Harbiye, eski kuruluşu 1910 yılı (...) Kökten zaten işçilerin, askeriyeye top yapan, tüfek yapan, Kurtuluş Savaşı'na bilfiil katılmış bir grubun takımı, bir camianın takımı. Yani o yüzden dolaylı da olsa bir bağı var yani [askerlerle] Ankaragücü'nün."(Ahmet)

Kolektif hafızanın yaratımının bir yolu olarak daha önceki yıllarda deplasman maçlarında yaşananlar da görüşmelerde önemli bir yer tutmaktadır. Taraftarların anlatımları, deplasman hikayelerinin birer efsane haline dönüştüğünü göstermiştir. Geçmiş deplasmanlara ilişkin anılar özlemle anlatılmış, o dönemki dayanışma ve birlik duygusu anılmıştır. Tarihsel bir köken konusunda uzlaşmak için anılar üzerinden bir hafıza oluşturmak ve bunun mekansal ilişkilerini (özellikle yerel takımlar bağlamında) kurmak gerekmektedir. İlişki ağlarının oluşmasını sağlayan zemin futbol kulübüne aidiyettir ve bunun üzerinden takımı takip etmeyi aşan bir ortak kültür paylaşımı gerekmektedir (Aydın ve diğ., 2008). Bunu sağlamanın bir yolu olarak deneyimli taraftarlar tarafından acemilere taraftarlığın doğru değerleri aktarılmaktadır. Acemilerden beklenen de bu uygun davranış ve yaklaşımları benimsemeleridir. Değerler tekrarlanan hikayeler üzerinden aktarılmakta ve bu hikayeler taraftar kimliğinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Donnelly ve Young, 1988). Yapılan görüşmelerde

anlatılan deplasman hikayelerinde dayanışmaya, birlik ve beraberlik duygusuna, takıma bağlılığa yapılan vurgular ön plana çıkmaktadır. Ahmet'le yapılan görüşmede deplasman anılarından biri dayanışmanın varlığını aktarmak için anlatılmıştır:

"Her tarafa giden gelen 500-600 tane yeminli adam, bütün deplasmanlara her yere Ankaragücü'nün peşinde gidiyorduk. Şimdiki Gecekondu vardı gene ama o zaman şey yoktu, grup ayrımcılık yoktu. O zaman otobüs gelir, uyduruyorum 100 otobüs deplasmana gideceğiz. Salla pati herkes bir otobüse biner. Bilirsin ki o otobüste 45 kişinin 40'ını tanırısın. Hangi otobüse binersen bin yani, bu benim arkadaşım bu benim arkadaşım diye bir şey yoktu, herkes birbirinin arkadaşı kardeşiydi."

Özellikle Ankaragücü için takımın tek şampiyonluğu olan Türkiye kupası maçı, kuşaklara aktarılması gereken, böylece Ankaragücü'nün de başarılı olduğu bir dönemin efsanesini sürdürmeye katkısı olan bir olay olarak taraftarlar açısından önem kazanmaktadır:

"Şampiyon olduk kupayı aldık. 2. ligdeydi, hem Türkiye kupasını aldı, hem Cumhuriyet kupasını aldı. Kenan Evren o gün sıkıyönetimi Ankara'da bir günlüğüne kaldırdı, herkes sokaklardaydı. Dünyada görülmemiş bir olay, her semtin sokağında Ankaragücü'nün şeyi vardı. Her taraf bayraktan geçilmiyordu. Şahlandın güldü yüzümüz şansın açık olsun Ankaragücü (...)." (Selim)

Şiddet Kullanımı: Bu çalışmada incelenen taraftar topluluklarında kolektif hafızanın yaratımında oldukça önemli bir başka unsur, şiddet kullanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dunning ve diğ. (1988)'in de belirttiği gibi futbolla ilişkili şiddet daima stadyum atmosferinin bir parçasıdır ve sabit bir toplumsal davranışı temsil etmektedir. Bu çalışmanın üzerinde duracağı nokta, şiddetin taraftar topluluğunda kolektif hafızanın yaratılması sürecinde ne anlama geldiğidir.

Yapılan görüşmelerde kavgacı olmak yani korkulmak övülen bir özellik olarak aktarılmıştır.

Eril kültür içinde gücün kaynaklarından biri olan bir topluluğun parçası olma hali, bir avantaj olarak taraftar grupları için oldukça geçerlidir. Katılımcıların ifade ettiği gibi, Ankaragücü taraftarlığına ilişkin toplumsal kabullerden biri olan bıçkın ve saldırgan taraftar tipi, gücün ve birlikteliğin kaynağını oluşturmaktadır. Odak grup görüşmelerinin ilkinde söylenen "*En kavgacı taraftarlar bizdik. Emniyette herkes bilir. İstanbullular Ankaragücü atkısını görünce çekinir. Bu atkıyı güç için de takar. Başka insanlar çekinsin diye. O kaşkolü taktığın zaman kimse sana dokunamaz.*" ifadeleri bunu anlatmaktadır.

King (2001)'in de belirttiği gibi, geçmiş kavgalar üzerinden bir hafıza kurulmaktadır ve şiddet olayları bir süre sonra kendi tarihini oluşturmaktadır. Bu çalışmada elde edilen bulgularda da özellikle eski taraftarların, geçmişiyile ve taraftarlığıyla övünme vasıtası olarak aktardıkları hikayeler çoğunlukla deplasmanda gidilen şehrin takımının taraftarları ile yaşananlara dayanmakta ve bu hikayelerde şiddet başat rol oynamaktadır. Bu hikayelerden biri de Adana deplasmanını anlatmaktadır ve bir taraftar tarafından şöyle aktarılmıştır:

"Adana maçı. Emanet (Döner bıçağı) paylaşımı yapıldı. Adana'ya girdik 200-250 kişi. Adana küme düşecek. Cılız bir küfür geldi, ortalık karıştı. Sekiz kişi yaralandı, bu basına yansıyan. Emniyete gidildi." (Odak grup 2)

Şiddet yoluyla kurulan kolektif hafıza, taraftar gruplarının dayanışmasında önemli rol oynamaktadır ve birbirleri ile olan ilişkilerinin devamı için kullanılmaktadır. Bu grupların baskın toplumsal pratiği olması sebebiyle, şiddetin nedenlerinin ve biçimlerinin yanı sıra, grupların dayanışmasında nasıl bir rol oynadığının ortaya konması önemlidir (King, 2001).

Belli biçimlerdeki pratiklerin onanması grup birlikteliği için önemlidir ve kolektif hafızanın yaratılmasında etkindir. Grupta herkes tarafından geçmiş etkileşimin ve bu etkileşimdeki belli değerlerin öneminin kabul görmesi kolektif hafızayı oluşturan etmenlerden biridir. Grup ittifakı şiddetin kolektif hafızası tarafından devam ettirilmektedir. Geçmiş ilişkinin paylaşılan anısı ve önemi grup

üyeleri için bir rehber niteliğindedir. Bir kavganın grup için ortak anlamının onları bir arada tutan ve devamlılığını sağlayan bir kolektif hafıza olarak kurulması gerekmektedir. Kavganın anlamı üzerine ortaklaşmamak, ona kolektif hafızanın bir parçası olmak dışında anlam yüklememek ise onu herhangi bir olaya indirgemek anlamına gelmektedir. Taraftar için gurur duyulan olarak nitelendirilen genellikle kavga etme becerisi ile elde edilendir (King, 2001). Bu çalışmada yapılan görüşmelerde anlatılan aşağıdaki hikayelerde bu bilgilere paralel olarak, gidilen deplasmanda kendisinden korkulan ve polis tarafından sahadan çıkarılan ve kontrol altında tutulan taraf olmak gurur verici, onurlandırıcı bir durum olarak ifade edilmiştir:

“Denizli erteleme maçı, Çarşamba günü. Statta tel yok. Tribünler arasında da yok. 18-25 kişi atkılar ve montlarla Denizli'nin içine girildi. Tezahüratlarla birlikte saldırıldı. Devre arası kapalı tribüne geçildi. 2-0 mağlup olundu. Maçtan geç çıkardı polis. Polisler durup dururken saldırı ve polise karşılık verildi. Tribünden tek tek çıkarttı polis. Rastgele sekiz kişiyi emniyete götürdüler. Ertesi sabah mahkeme yapıldı. Polis memuruna saldırı ve koltukları kırmak suçundan bir ay cezaevinde yattılar” (Odak grup 2)

“İki sene önce. Konya. Girişte durdurdular. Emniyet bizi aldı. Her otobüsün önünde arkasında ikişer eskort. Gurur duydum. İzinler iptal edilmiş. İl sınırına kadar geldiler bizimle.”(Odak grup 3)

Kolektif hafızanın yaratımında tribünlerde görülen gerçek şiddetin yanı sıra, sembolik ve ritüelistik şiddetin kullanımı da çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde dikkati çeken bir durumdur. Frostdick ve Marsh (2005), futbol stadyumlarının saldırganlığın ritüel olarak dışa vurumu için uygun yerler olduğunu belirtmiştir. Şiddet, tribün kültürünün diğer tüm öğeleri gibi genellikle kurallar dahilinde gerçekleştirilen bir ritüel olarak görülmektedir. Tribünlerde olduğu gibi sembolik ya da ritüelistik şiddet, gerçek şiddetin aksine her zaman karşdakine zarar verme ya da onu yaralama niyetiyle yapılmaz, yapılan sadece silah gösterisi,

duruş ya da mimikler yoluyla tehdit edici bir hava yaratmaktır. Örneğin İtalya'da yapılan bir çalışmada, kavga iki açıdan sembolik olarak ele alınmıştır. İlk olarak bir futbol maçı boyunca her grup kareografisinin güzelliği ve etkileyiciliğiyle sembolik gücünü göstermek için savaşırlar. Bayraklar ve şarkılar cesaretlerini göstermek için önemlidir. İkinci olarak ise, her grup maçtan önce ve sonra kavgalar yoluyla gücünü göstermektedir (Da Lago ve De Bissasi, 1994). Kavga semboliktir, çünkü amaç en güçlü grup olduğunu göstermektir. Liderler kavganın uzunluğunu ve yoğunluğunu kontrol etmektedir ve kendileri için, hatta düşman için uç tehlikelerden kaçınmak söz konusudur (Ward, 2002). Armstrong (1998) da çalışmasında, İngiltere'deki *Blade* ve *Sheffield Wednesday* taraftarlarının karıştığı bir bar kavgasının oldukça ilgi çekici olduğunu ve bu kavgaların birbirine zarar verme isteğinden ziyade, kavga tehdidiyle karşılıklı onurlarının sergilenmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Buna benzer sembolik çatışmalar Ankaragücü taraftarlarıncada ifade edilmiştir. Burada esas olan, kendini eşitlerine karşı şiddet yoluyla ispat etmektir. Bu üstünlük iddiası için önemlidir. Bir taraftar grubunun başkanı tarafından aktarılan olayda, aslında ciddi bir zarar vermek üzere olmasa da, iki takım taraftarının güçlerini göstermek üzere nasıl çatıştığı şöyle anlatılmaktadır:

“Çok nadirdir bir adamın fazla darbe aldığı. O zaman işte dövüldük. Dövmüşsündür ama bizim de her tarafımız kan revan içinde kalmıştır. Dövme işte dediğin gibi sembolik. Kaçan kaybediyor, kim kovalarsa dövmüş oluyor ama herkes darbeli. Sonuç olarak herkes halinden memnun yani. Bir dudağın patlamış üç gün onu anlatıyorsun. Ulan diyorsun şöle oldu da böyle oldu da.” (Ahmet)

Ahmet için yaşadığı kavga ve aldığı darbe, taraftar kimliğinin ne kadar güçlü olduğunun ispatıdır. Burada eşitiyle kavgaya hazır olmamak erkekler için onurunu koruyamamak anlamına gelmektedir (King, 2001). Mustafa tarafından ifade edildiği gibi saldırı karşısında sessiz kalmak, ezilmek ve kendini ezdirmek anlamına gelmektedir: *“Fenerbahçe taraftarları Bursa diye bağırınca ger-*

ginlik oluyor. Alevlenme oluyor. Bize taş atınca çiçek atacak değiliz biz."

Giulianotti (1999b), İngiliz taraftarlar üzerine yaptığı çalışmasında İngiltere'de taraftarların karşılaşmalarını aktarmıştır. Karşılaşmalar bir aracı tarafından ayarlanmakta ve bunun için kasaba yakınlarında boş bir alan kullanılmaktadır. Yine Da Lago ve De Biasi (1994)'nin, İtalyan ultralar üzerine yaptıkları çalışmalarında, ultraların bu tip sembolik karşılaşmalarından bahsedilmektedir. İki takımın ultraları maç öncesi karşılaşmakta, ya karşılıklı slogan ve sözlü sataşmalar ya da yakın dövüş tercih edilmektedir. Benzer taraftar çatışmaları Ankaragücü taraftarlarında da görülmektedir. Taraftar gruplarından birinin fahri başkanı Ahmet'in, 1980-85 arası dönemde diğer takım taraftarlarıyla sözleşilerek karşılaşıldığına ilişkin aşağıdaki anlatımı bunu örneklemektedir. Bu karşılaşmalarda Ahmet'in ifadesiyle gerçekten zarar verici şiddet tercih edilmemekte, yakın dövüş ve herhangi bir alet kullanılmaması kuralı karşılıklı mutabakata dayalı olarak yerine getirilmektedir. Ahmet o karşılaşmalarla ilgili olarak şöyle söylemektedir:

"(...) İstanbuldan 200 kişi geliyoruz der gelirdi (...) Tanıyoruz birbirimiz cep telefonu yok. Normal ev telefonu, iş telefonu bilmemne. İşte 200 kişi geliyoruz diyorlar geliyorlardı. Tamam, hipodromda buluşalım o zaman diyorduk. 200 kişi de biz gidiyorduk (...)Danışıklı. Ya onlar 200 kişi geliyor biz 500 kişi gidip de onları dövelim değil yani. 200 ise biz de 200. Düşene vurma olmazdı, kesici alet kullanılmazdı (...) Kavganın da raconu vardı tabi (...) Yok o dönem sopa. İşte uzaktan hırlaşma. Ondan sonra yakın muharebe. Bir gözün şişti mi bir gözün patladı mı dayağı yiyip gidiyordun (...)"

Kolektif Kimliğin İnşası

"Tribünde bütün kimlikler, sınıflar yok oluyor. Tek bir kimlik olunuyor."

Ankaragücü taraftarları üzerine yapılan bu çalışmada kolektif hafızanın yaratımı kadar, kolektif kimliğin inşasındaki farklı boyutların incelenmesi de önemlidir. Yapılan görüşmelerden elde edilen

bulgular kolektif kimliğin inşasında yerellekle kurulan bağın, sınıfsal konuma yapılan vurgunun, takıma bağlılığın ve belirlenen ötekilerin önemli unsurlar olduğunu göstermiştir.

Yerellekle Kurulan Bağ: Benim Şehrim, Benim Takımım: Türkiye'de de diğer birçok ülkede olduğu gibi, bir takıma yakınlık-üç büyükler olarak adlandırılan İstanbul takımlarını dışarıda tutarsak bölgesel ya da coğrafi bağlılık temelinde kurulmaktadır. Takım, yaşanan yerin sembolik temsilcisi haline gelmekte ve takımın başarısı yerel toplulukta başarı ve gurur duyguları yaratmaktadır. Yerel takımlar, topluluk hissini temsil edildiği ve billurlaştığı yerlerdir ve sporun bir toplulukta popüler kültürün bir kaynağı olarak işlev görmesini ifade etmektedir. Bu anlamda bakıldığında, yerel kimlikle kurulan bağ, sporun insanların hayatındaki yerini (Okubo, 2004) ve topluluk kimliğinin kurulduğu temelleri anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bu bağlamda taraftar topluluklarında kolektif kimliğin inşasına yerellekle kurulan bağ çerçevesinde bakıldığında, Ankaragücü taraftarlarınca yerel kimliğin önemi üzerinde fazlasıyla durulduğu, gerçek taraftarlığın ancak oturduğun şehrin takımını tuttuğunda mümkün olduğunun vurgulandığı görülmüştür. Görüşme yapılan taraftarlardan birinin " (...) **Yani Ankaragücü şehrimizin takımı, tutmaktan zevk aldığımız, maçına gitmekten zevk aldığımız, hoşlandığımız takım (...)**" ifadeleri yerel takımı tutmanın önemine işaret etmektedir. Melnick (1986)'e göre spor taraftarlığı, taraftarların bir araya geldiği ve eğlenmek dışında sosyalleşerek sosyal psikolojik yaşamlarını zenginleştirdikleri önemli bir kent yapısı olarak doğmuştur. Melnick (1986) aynı zamanda, özellikle göç edenler için spor takımı tutmanın şehre entegrasyonu kolaylaştırdığını söylemektedir. Ankaragücü taraftarları üzerine yapılan bu çalışmada taraftarlar içinde göç eden oranı ile ilgili bir bilgi mevcut değildir, fakat görüşmelere katılan taraftarlardan göç etmiş olanların ifadelerinde, taraftarlar içinde şehre göç edenlerin Ankara'ya uyum sağlamasında, Ankaragücü'nün önemli bir unsur olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Bu taraftarlara göre Ankaragücü takımı, şehre aidiyet hissini oluşmasında, özellikle kırsaldan göç edenler için, önemli bir rol

oynamaktadır. Görüşme yapılan Şevket de özellikle bu meselenin üzerinde durulması gerektiğine ve Ankaragücü'nün Ankaralılık bilincinin yerleşmesinde taşıdığına inandığı önemli role ilişkin şunları söylemiştir:

“Şehrin en büyük manevi gücü. Uyuyan bir dev. Şehircilik bilincinin yerleşmesinde en etkin öge. Ancak bunu hayata geçiremiyoruz. Futbolun kendine göre gücü var. Şehir adına birleştirici gücü var. Şehir adına hiçbir şey yapılmıyor. Buna bir fitil gerekiyor. Bu anca futbolla olabilir. Bunun da tek favorisi Ankaragücü. Şehre sahip çıkma, Ankaralılık bilinci açısından Ankaragücü önemli.”

Takımın simgelerinden olan ve Ankara'ya ailesi ile 12 yaşında göç etmiş olan Selim'in neden Ankaragüçlü oldunuz sorusuna verdiği yanıt da Melnick (1986)'in yukarıda aktarılan görüşlerine paralel görünmektedir:

“Ankaraya geldik Ankaragüçlü olduk. Herkesin kendi şehrinin takımını tutması lazım bize göre. Fener Beşiktaş ekol olmuş, bize ne yani onlardan. Herkesin her memleketin kendi takımı var. Bize ne yani.”(Selim)

Bunların yanı sıra yapılan görüşmelerde sıklıkla milliyetçilik ve Ankaralı olmak, Ankaragücü taraftarı olmak karşılaştırılmış, “memleket milliyetçisi” gibi bir tanım yapılarak milliyetçiliğe ait görülen aidiyet, bağlı olma, kendini adama gibi olgular Ankaralılığa ve taraftarlığa atfedilmiştir. Bu anlamda başka bir hayali cemaat olan ulusa bağlılığı ifade eden milliyetçilik düşüncesinin toplumdaki meşruiyeti, taraftar olarak takıma bağlılığın zeminini oluşturan önemli etmenlerdendir:

“Nasıl Türklüğümle gurur duyuyorsam, Ankaragüçlülüğümle de gurur duyuyorum. Çok farklı bir duygu (...) Memleketin milliyetçisi olmak. Şehrinin milliyetçisi olmayan devletin de milliyetçisi olmaz. Sevgi aşk. Nasıl bayrağına sevgi, aşk ile bağlısın şehrimde de aynı şekilde aynı duygularla bağlıyım.” (Mustafa)

Sınıfsal Konuma Yapılan Vurgu: Garibanların Takımı : Taraftarların inşa ettikleri taraftar

kimlikleri aynı zamanda sınıfsal konumlarıyla ilişkilendirilmiş görünmektedir. Yapılan görüşmelerin önemli bir bölümünde, taraftar kimliği sınıfsal kimliğe vurgu yapılarak dile getirilmiştir. Görüşmelerde taraftarlar alt sınıf kimliklerini, kendi deyimleriyle ‘garibanlıklarını’ Ankaragücü ile bağlarını daha iyi anlatmak için vurgulamışlardır. Sınıfsal konumları diğer gruplara oranla daha homojen ve alt sınıf olan bir taraftar grubundan Mustafa sınıfsal konumlarını şöyle anlatmıştır:

“Tribün olarak kale arkası. İsmim takılmasının sebebi gariban, varoşların girdiği yerd. Sosyete gelmez. Gecekondu çocuğuyum. Gariplikten gelme isim kurmuş gidiyoruz. Ankaragücü dediğin zaman diyorlar hemen. Varoşlardan gelendir Ankaragüçlü. Garibandır. Zengin bebe gelip Ankaragüçlü olmaz. Yoksul kesimdir.”

Yoksulluk ve garibanlık bu anlamda taraftarların karşı oldukları ve öteki olarak gördükleri zengin takımların taraftarlığından da onları ayırmaktadır. Başarısız bir takım olarak Ankaragücü, onlar için kendileri gibi bir takımdır. Onlar bu takımı İstanbul takımları gibi bir başarısı olmamasına rağmen tutmaya devam etmektedirler.

Bir başka taraftar grubunun lideri olan ve orta sınıf bir aileden gelen Ahmet ise bu tanımlamayı doğru bulmadığını belirtmiştir. Ona göre taraftarlık alt sınıfın öfkesiyle açıklanamamalıdır, daha farklı bir anlama sahiptir:

“Taraftarlığın mantıklı bir açıklaması yok yani (...) Söylenir ya işte dar kesimden, varoşlardan hiçbir sosyal çevresi olmayan. Ben buna hiç katılmıyorum. Şu derneğin tamamına yakını üniversite mezunu, işi gücü var. Toplumun belli bir düzeyinden üst seviyede yaşıyoruz. Standardımız daha yüksek, ama hala bir kavga oldu mu takımın peşinden sağında solunda dolaşıyorsun yani.”

Ahmet'e göre Ankaragücü taraftarı kendi farklı toplumsal aidiyetlerinden dolayı değil, sadece Ankaragücü taraftarı olduğu için ezilmiştir ve iktidarla mücadele etmektedir. Fakat görüşmeler boyunca diğer katılımcılar sıklıkla toplumsal sınıf konumlarıyla, bağlılıklarının güçlülüğü arasında

ilişki kurmuştur. Kendilerini gariban olarak tanımlayan, daha çok alt ve alt orta sınıftan oluşan bu kesime göre, takım için para harcamak kişinin bağlılığının, fedakarlığının göstergelerinden biridir:

“Gerçek Ankaragüçlü hiçbir menfaat, çıkar beklemeden yeri geldi, kendi paramızla gittik. Her takım zengin iş adamlarından para beklerken, ben kendi paramla gittim.” (Odak grup 1)

“(…) Ankaragücü taraftarları İstanbul gibi değil. Durumu iyi olmayan o kadar çok insan var ki. Maç günü sanayide çalışan arkadaş varsa onlar gelir. Halk takımıdır. Haftalığını maça veren çocuklar var.” (Odak grup 1).

Bunların yanı sıra, taraftar gruplarını oluşturuların sınıfsal konumunun, maddi bir çıkar kaynağına dönüşmesine yol açtığını söyleyen ve bu anlamda taraftar gruplarından birini eleştirenler de olmuştur. Yapılan ilk odak grup görüşmesinde taraftarlardan birinin bu gruba yönelik olarak söylediği “..... **her maç kulüpten bilet alır. Karaborsada satılır. Menfaat var. Bu işi para için yapıyoruz diyorlar. Her deplasmana her maça gider.**” sözleri bunu anlatmaktadır. Fakat bu durum aynı odak grup görüşmesinde başka bir görüşmeci tarafından, bir şikayet olarak dile getirilmemiş, o gruptaki taraftarların durumlarının iyi olmamasına bağlanarak açıklanmıştır. Görüşmeler için bu köklü bir taraftar grubunun ofisine gidildiğinde, taraftar liderlerinin hem yandaki otoparkı hem de kahvehaneyi işlettiği görülmüştür. Bu taraftar grubunda yapılan görüşme sırasında kulüpten bedava bilet alınması meselesi açıklıkla belirtilmiştir. Aşağıdaki ifadelerde bunun yanı sıra taraftar grubunun sınıfsal konumuna yapılan vurgu açıkça görülmektedir:

“Biz alıyoruz, bunu da söylüyoruz. Aslında çok kapı çalan onlar. Hiç belediye kapısı çalmadık. İki kişi yardım etti bize. 90 dakika bağıyoruz. Bize vermeyip kime verecek. Odunu olmayan kömürü olmayan bize gelir. Kesimimiz kırsal kesim. Kızılay’a çıkamıyoruz (...) Bize ters geliyor. Bir senedir Tunalı’ya çıkamıyoruz. Geyikten bu taraf sosyetik, diğer taraflar kırsal kesim. Bedava bilet hakkımız. İnkâr

etmiyoruz ki. Aldığımız hiçbir şeyi inkâr etmeyiz. Devede kulak bize verecek. Nasıl taraftar olsun. Saçlarım döküldü. Bu camia saçlarımı döküdü.” (Mustafa)

Bağlılığın Göstergeleri: Derin Yatay Dostluk: Yukarıda belirtildiği gibi Anderson (1995)’un Hayali Cemaatler’inde ulus, bir **cemaat** olarak hayal edilir. Çünkü her ulusta fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, ulus daima derin ve yatay bir dostluk olarak tasarlanmaktadır. Son iki yüzyıl boyunca milyonlarca insanın, böylesi sınırlı hayaller uğruna ölmeye razı olmalarını mümkün kılan şey son kertede bu “dostluk”tur. Anderson (1995)’a göre bu derin yatay dostluğun kurulması için topluluk içindeki tüm eşitsizliklerin, heterojenliklerin yok sayılması ya da en azından görmezden gelinmesi gerekmektedir. Taraftar toplulukları gibi herhangi bir çıkar grubunu temsil etmeyen topluluklara bakıldığında, tutulan takıma göre benzeşmeler olsa da oldukça heterojen bir yapı olduğu görülmektedir. Buna karşın taraftar toplulukları, özellikle çalışmamızdaki gibi taraftar grupları etrafında örgütlenmiş olanlar, kendilerini belli bir ortaklık etrafında toplanmış, ortak özelliklere sahip birer grup olarak tahayyül etmektedirler. Görüşmelerde bir taraftarın bir maça tribünlerden bahsederken söylediği “**Herkes iç içeydi orada, kimin ne olduğu belli değildi, yani önemli değildi. İşadami, öğretmen, işsiz, herkes yan yanaydı omuz omuzaydı.**” ifadeleri bunu örnekler niteliktedir. Görüşmeler sırasında siyasetten de örnek verilerek önemli olanın Ankaragüçlü olmak ve Ankaragücü’ne bağlılık olduğu, siyasi görüş farklılıklarının dahi bunun önüne geçemediğini taraftarlar şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“(…) Yani taraftarlık bambaşka bir şey, bu da siyaset gibi bir şey, bu da bağlılık. Bir de bu gibi şeyler konuşulmaz (...) Burada 250 tane adam varsa bunlar sağcı mıdır, solcu mudur, CHP’li midir, MHP’li midir sormam, beni ilgilendirmez, irdelemem (...) Bizim burada ortak paydamız Ankaragücü. Kimin ne siyasi görüşü var bizi ilgilendirmez. Siyasi görüşlere girdiğimiz zaman işin içinden çıkamayız. Tatsız bir ortam olur (...)”(Ahmet).

“Ankaragücü kozmopolit. Kimse kim-
senin ne olduğunu bilmez. Her kesimden
var. Siyasi kimlik sahiplenmiyoruz. Siya-
set girdiği zaman kardeş kardeşi tanı-
mıyor. Ankaragücü içinde yok. Kimse bu
amblemi siyasi malzeme yapamaz. Si-
yaset hiç bir zaman taraftarlığın önüne
geçemez.”(Odak grup 3).

Taraftarlarca görülen ortaklığın tezahürleri
farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bunun için
örneğin bağlılığın tespiti önem taşımaktadır. King
(2001)’in de belirttiği gibi, taraftarların hayali ce-
maatlerini biçimlendiren hakiki bağlılık ve kendini
kulübe adanışlığın gösterimi kolektif pratiklere ve
deneyimlere dayanmaktadır. Bu çalışmaya konu
olan Ankaragücü taraftarlarınca bağlılığın önemli
göstergelerinden biri hafta sonlarını deplasman
maçlarına göre düzenlemektir. Ne kadar bağlı bir
taraftar olunduğu, deplasman maçları ve hayatını
bu maçlara göre düzenlemek üzerinden kurulmak-
tadır. Deplasman maçları, kolektif hafızanın nasıl
yaratıldığını incelediğimiz bölümde de açıklandığı
gibi, taraftar olmanın önemli göstergelerinden
biridir. Deplasman anıları bu anlamda kolektif ha-
fızanın oluşumunda önemli bir yer kaplarken, dep-
lasmana gitmenin kendisi başlı başına hakiki taraf-
tar olmanın, takıma bağlılığın işaretlerinden birini
oluşturmaktadır:

“Nere olursa olsun deplasmana gi-
deriz. Uyuyamayız. Bir savaşın içindeyiz.
Herkes kendi memleketi cennettir. Tatil-
de 10 gün duramam özlerim (...) Eşim ne
diyecek. Bizde herifler konuşur avratlar
dinler. Kardeşimin eşi doğumda, üç doğu-
mun üçünde de deplasmandayız. Yemeyiz
içmeyiz, konuşmayız” (Mustafa)

Hafta sonlarının yanı sıra gündelik yaşamdaki
ve dahası yaşamın her alanındaki planlamalarda,
önceliğin Ankaragücü’ne verilmesi de bağlılığın
göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir.
Günlük yaşamın Ankaragücü’ne göre belirlenme-
si ya da örneğin maç sonucuna göre ruh halinin
değişmesi, aynı zamanda taraftar kimliklerinin in-
şasında önemli etkenler olarak karşımıza çıkmak-
tadır. Bir taraftarın “(...) *Hayattaki günlük boşluğu
Ankaragücü dolduruyor. Sevincim, üzüntüm. Kız*

arkadaşım Ankaragücü oldu” (Odak Grup 1) söz-
leri, diğer bir taraftarın “*Bıraktık işi gücü, saldır
Ankaragücü (...) İşimiz var gücümüz var, o gece
bırakıyoruz işi gücü beste yapıyoruz (...) Biz fark-
lıyız.*” sözleri Ankaragücü taraftarı olmalarının ya-
şantılarındaki yerini örneklemektedir. Görüşmeye
katılan diğer bir taraftar ise “*Ankaragücü olmazsa
hiçbirimiz yokuz. Hepimizin soyadı Ankaragücü.*”
(Odak grup 2) sözleri ile Ankaragücü’ne bağlılıkla-
rının aynı zamanda kimliklerinin temeli olduğunu
ifade etmiştir.

Bağlılığın yanı sıra dayanışma tüm taraftar
grupları arasında önemli bir olgu olarak karşımıza
çıkılmaktadır. Dayanışma ve kurulan derin dostluk,
taraftar topluluklarının üyelerine sağladığı önemli
bir olanaktır. Uzun yıllardır bir taraftar grubunun
üyesi ve fahri başkanı olan Ahmet, taraftarlar ara-
sındaki dayanışmanın geçmişten geldiğini ve hatta
o zaman daha sıkı bir dayanışma olduğunu şu söz-
lerle dile getirmiştir:

“O zaman da haftanın iki üç günü bu-
luşurduk, toplanırdık, gezmeye beraber
giderdik, dolaşmaya beraber giderdik. O
zaman daha bir sosyal dayanışma vardı.
İşi olmayana iş bulmaya çalışırdık, parası
olmayana para bulmaya çalışırdık. Dert-
leşirdik, sıkıntılarımızı anlatırdık, içmeye
giderdik, gezmeye giderdik. Yani üç dört
gün haftada beraber vakit geçirirdik. Bi-
zim bölümümüz için yani o, yakın olan in-
sanlar için.”

Yine taraftarlardan birinin “*Birlik, destek var.
Ankaragücü taraftarlarından birine bir şey olsa
hemen herkesin haberi olur. Gruplar arasında
ayrım olmaz. Gerektiğinde ortak noktada birle-
şiriz” (Odak grup 1)* ifadeleri taraftar gruplarınca
dayanışmaya verilen önemli anlatılmaktadır. Aynı
şekilde taraftarlar tarafından Odak grup 2’de
söylenen “*Grip bile olsa geçmiş olsun denir*”,
“*Cenaze, düğün, ameliyat çok önemli*” ve “*Bir
arkadaşımıza bir şey olsun, 100-200 kişi topla-
nır. En ufak bir şeyde kilitlenir herkes birbirine,
parası yoktur kimse bırakmaz.*” ifadeleri de da-
yanışmanın önemini ve gücünü vurgulamaktadır.
Taraftarlardan biri kendisinin hastalık durumun-
da diğerlerinden aldığı desteği “*Sadece telefonla*

değil, tribünlerde bile bağırlıyor. Ben ameliyat olduğumda bütün tribün bağırmaya başladı, geçmiş olsun diye” (Odak grup 2) sözleri ile aktarmıştır. Aynı odak grupta bir başka taraftar *“SMS sistemini kurduk. Sadece futbolla ilgili değil. Birine kan lazım, hemen mesaj atıyoruz. El ele kol kola hareket ediyoruz (...) 7600 kişiye giden bir sistem var. Maddi külfet var ama maneviyat önemli (...) Gençlere üniversite bursu, dersane bursu veriyoruz, ihtiyacı olanlara yiyecek yardımı yapıyoruz”* ifadeleri ile hayali bir insanın gerçek yaşamdaki somut karşılıklarının önemli bir örneğini vermiştir.

Bunların yanı sıra, kendi aralarında erkeklik kültürünün bir parçası olarak, kavgalardaki dayanışma da taraftarlar için başka bir anlam ifade etmektedir. *“Çiftlik’te Laila’da’nün başkanı dövüldü, herkes bir anda birleşti. Emniyet dahi çekilin dedi. Ankara mafyasına kafa tutuldu” (Odak grup 1)* ifadelerinde görüldüğü gibi, burada taraftarlık insanları bir mafya grubuna karşı dahi birleştirebilen güçlü bir bağ yaratmış görünmektedir. Burada’nün başkanının mafya ile çatışma sebebi ya da hangi grubu temsil ettiği önemsenmemiş ve bize aktarılmamıştır. Onlar için önemli olan nokta ‘kendilerinden biri’ böyle bir durumla karşılaştığında nasıl birlik olduklarını bize anlatmaktır ve bu durum taraftarlar tarafından dostluklarının derinliğiyle övünmek için kullanılmıştır. Görüşmede, taraftarlık çatışmaları yüzünden hapse girenlerin de olduğu ve bu olayda da nasıl bir dayanışma olduğu *“Ertesi sabah mahkeme, dokuz kişi cezaevinde kaldı bir ay. Seçme dokuz kişi. Ailesine gittik. Dedik ki ana oğlun cezaevinde. Bir ay kaldılar. Beş dakika görmeye sırayla Ankara’dan Denizli’ye gittik.” (Odak grup 1)* sözleri ile anlatılmıştır. Burada ilginç olan hapse giren dokuz kişinin hapiste olma sebebinin bir futbol maçı olmasıdır. Fakat onlar için bu hapse girme sebebi önemlidir ve onlar için taraftarlıkların ne kadar önemli olduğunu ifade etmektedir.

Amaç Birliğinin İfadesi: Semboller: Taraftarların en belirgin sembolleri giydikleri giysilerdir. Bu giysiler genellikle taraftar grubunun amblemini içeren ve takımın renklerinden oluşan t-shirtlerden, kazaklardan, montlardan, atkılarından

ve şapkalarından oluşmaktadır. Amblemler rozetlerin ya da küçük bayrakların üzerinde de görülebilir. Saçların ve yüzün takımın renklerine boyanması özellikle stadyumlarda popülerken, takım renklerinde bileklikler ve çakmaklar sıklıkla kullanılmaktadır. Taraftar kimliğinin bu şekilde ifade edilmesi oyuncuların ve taraftarların ticarileştiği ve profesyonelleştiği 1960’lardan itibaren yaygınlaşmıştır. Taraftarlar bu sembollerle yalnızca takımlarına bağlılıklarını göstermekle kalmamakta, aynı zamanda hayali bir yoldan aralarındaki mesafelerle bir köprü kurmaya çalışmaktadırlar (Merkel, 1999). Giyim tarzları, giyilen kıyafetler, takımın renkleri ve diğer semboller taraftarlar arasında oluşan birlik duygusunu kurmaya ve sürdürmeye yardımcı olmaktadır (Tripp, 2003).

Taraftarların kullandıkları bu semboller, aynı zamanda onları diğer takımların taraftarlarından farklı kılan etmenleri de sergilemenin bir aracıdır (Armstrong, 1998). Ankaragüçlü taraftarlar için özellikle takımın armasını taşıyan mont, atkı gibi ortak sembollerin, kendi kimliklerini yansıtmasında ve birbirlerini tanımalarında önemli bir araç olduğu görülmektedir. Özellikle Ankaragücü atkısı Ankaragüçlülüğün önemli bir sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan odak grup görüşmelerinden birinde atkının taraftar için ifade ettiği anlam şöyle aktarılmıştır: *“Başka insanlar çekinsin diye o atkıyı taktığın zaman güvende hissedersin.”* Burada atkının sadece taraftarların kimliklerini göstermesi için değil, aynı zamanda bir güç sembolü olarak kullanıldığı görülmektedir. Üstelik katılımcılara göre, bu atkı bir güç sembolü olarak sadece Ankaragücü taraftarlarınca değil, bu gücü kullanmak isteyen diğer Ankaralılarca da kullanılmaktadır.

Taraftarların kulübün renklerini herkese göstererek taşıması, bu suretle rakiplerle karşı karşıya geldiğinde hemen tanınmasını sağlaması söz konusudur (Mignon, 2004). Çalışmamızda kulübün renkleri aynı zamanda tarihe kurulan bağla da ilişkilendirilmektedir. Bu yüzden taraftarlarca ayrıca anlamlıdır: *“Bizim rengimiz Fenerbahçe’den daha önce alınmış. Bu renkler barutun yanmadan önceki ve sonraki hali. Bu renkler asıl Ankaragücü’nün sembolü.” (Odak Grup 1).*

Kolektif Kimliğin İnşasında 'Öteki'nin Tanımlanması: Ya Bizdensin ya Öteki': Bir bireyin bireysel kimlik duygusu, bağlı olduğu grupla ilişkisine ve bu gruplardaki konumu ile birlikte 'biz' ve 'onlar' ayrımı ile yakından ilişkilidir (Maguire ve Tuck, 2005). Her toplumsal yapı, kendi özgün kimliğini korumak adına, kendisinden olmayana ötekileştirmektedir. Aslında bir kimlik farklılığı iddiasında bulunan gruplar, diğer kimliklerle eşit haklara sahip olma savaşı vermektedirler. Kendi kimliklerinin tanınmasını isterken bir meydan okuma hareketi içindedirler (Türkoğlu, 2004). Taraftar toplulukları çerçevesinde bakıldığında taraftar yapılanmalarının kendi kolektif kimliklerini, kendilerine ve diğerlerine ilişkin algıları çerçevesinde inşa ettikleri görülmektedir. Bu anlamda Ankaragücü takımının başlıca 'ötekisi' üç büyükler olarak tanımlanan İstanbul takımlarıdır. Taraftarların kullandığı "Biz Ankaragüçlüyüz, İstemez Para Pul. Her Zaman Her Yerde Anti-İstanbul!" sloganı İstanbul'un Ankaragücü taraftarlarınca ötekiliğini özetlemektedir. Ankaragücü taraftarlarının vurguladıkları noktalardan biri Ankaragücü taraftarı olmanın iktidar olanın değil, ezilenin yanında olmak ve ekonomik üstünlükleriyle öne çıkan takımları tutmamak anlamına geldiğini belirtmeleridir. Futbol camiasında iktidar olarak görülen üç büyük takım, Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray'a duydukları tepkiyi çoğunlukla bu şekilde açıklamaktadırlar. Bu anlamda, Ankaragücü'nü tutmalarının bir nedeni iktidar olandan farklı bir takımı tutabilme isteğidir.

Ankaragüçlü taraftarlar bu duruma ilişkin düşüncelerini ifade ederlerken bazı kavramları kendi anlamlarının dışına çıkararak bağlama uyarlamışlardır. Örneğin 'burjuva' kavramı kendi ezilmişliklerini, İstanbul takımının her türlü imkana sahip oluşunu ve üstünlüğünü vurgulamak için İstanbul takımlarına atfedilerek kullanılmıştır:

"Burjuvaya karşı antipati var. Burjuva derken sadece gelir seviyesi değil, maddi durum değil (...) Basında çok fazla yer almayı burjuva olarak değerlendiriyoruz. Basında kim çok bahsedilirse o burjuvadır.

Kendini üstün görmeye kalkarsa burjuvadır." (Odak grup 2)

Ankaragücü'nün ezilenin yanında olması bir başka taraftar tarafından takımın tarihi kökleriyle açıklanmıştır. Daha önce belirtildiği gibi, takımın kolektif hafızasını oluşturan önemli etmenlerden biri onun tarihle kurduğu ilişkidir. Ankaragücü taraftarları takımlarını, Türkiye için çok önemli bir dönüm noktasını temsil eden Kurtuluş Savaşı'nı takım tarihleriyle ilişkilendirmek yoluyla farklılaştırmışlar ve taraftarın gurur duyacağı bir tarihi vurgulamışlardır. Bu ilişkilendirmeye ek olarak Türkiye'de bu dönemde var olan ve bugüne kadar etkisini devam ettiren Ankaragücü İstanbul çatışmasını kullanmışlardır. Türkiye tarihinde kimilerince imparatorluğun şehri olarak kabul edilen ve bu anlamda Cumhuriyeti değil Osmanlı'yı temsil eden İstanbul karşısında Ankara, Cumhuriyet'i temsil etmektedir (Robins ve Aksoy, 1995). Taraftarların "Galatasaray, Fenerbahçe hikayeden İngilizlerle maç yaparken, Ankaragüçlüler cephe savaşıyordu." (Odak grup 1) ve "Ankaragücü tarihine bakıldığında işçilerin oluşturduğu bir takım. Yapısında isyan var. İstanbul'a karşı dikilmiş (...)" (Odak grup 2) ifadeleri bunu açıklar niteliktedir. Ayrıca Ankaragücü taraftarlarının maç esnasında açtığı pankartlarda Osmanlı kimliği dahi es geçilerek, İstanbul'dan Bizans olarak bahsedilmekte, bu yüzden İstanbul karşıtlığı Anti-Bizans olarak da ifade edilmektedir. Burada Ankaragücü'nün farkı, yukarıda bahsedildiği gibi iktidara direniş, işçi sınıfı kökeni ile açıklanmıştır. Fakat bu isyan ekonomik ya da ideolojik bir isyan değil, iktidar olan futbol takımlarına bir isyan olarak kendini göstermektedir.

Taraftarların kendi kimliklerini belirlerken ötekilerini referans almaları Harrison (1974) tarafından 'Bedouin Sendromu' ile açıklanmaktadır. Harrison (1974)'ın, futbol holiganlarının örgütlenmesinde geçerli olan 'Bedouin Sendromu', belirli

1 Bu ifade Cogito dergisi 53. sayısının "Fanatizm: Ya bizdensin ya öteki" başlığından alınmıştır.

prensiplere göre kurulan karşıtlıklar ve müttefiklikler örüntüsüne karşılık gelmektedir: Bir arkadaşın arkadaşı arkadaştır, bir düşmanın düşmanı arkadaştır, düşmanın arkadaşı düşmandır, arkadaşın düşmanı düşmandır, ancak şimdi arkadaşın olan bir sonraki düşmanın olabilir. Bu sendrom bağlamında bakıldığında, İstanbul takımları Ankaragücü'nün birincil düşmanı olması sebebiyle İstanbul'la karşılaşan bir takım bu yüzden taraftarlarca Ankaragücü'ne daha yakın görülmektedir. Ankara takımlarından biri, mesela Gençlerbirliği, İstanbul'dan bir takımla karşılaşsa kimi tutarsınız sorusuna bir taraftar: **"Tabi ki Gençlerbirliği'ni. Ankaralı olarak Gençlerbirliği'ni tutarız. İstanbul'a karşı kim olursa olsun. Bizim rakibimiz İstanbul. Bize Sivas rakip olsa ne olur, Malatya rakip olsa ne olur. (...)" (Selim)** sözleri ile cevap vermiştir.

Fakat bu anlamda Anadolu takımlarına daha yakın olmaları beklense de belli Anadolu takımları da Ankaragücü'nün bir başka ötekisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Taraftarlardan biri **"Düşman takımlarımız: Sakarya, Göztepe, Kocaeli'dir. Niye bilmiyoruz ama düşmanlarımız. Sakarya'da kadınlar gittiğimizde bizi taşladılar." (Odak grup 2)** ifadeleri ile bunu açıklamıştır. Her ne kadar İstanbul karşısında Ankara takımlarını destekleseler de bazı Ankara takımları da Ankaragücü takımı için bir başka ötekidir. Örneğin görüşmelerin yapıldığı dönemde henüz kapanmamış olan Ankaraspor'a duydukları antipatıyı **"Ankaraspor belediye takımı. Siyasi takım. Ankara takımı değil. Küme düşerse mutlu oluruz." (Odak grup 3)** sözleri ile dile getirmişlerdir. Ankara'nın önemli takımlarından Gençlerbirliği ile ilgili düşünceleri ise yine sınıfsal kimliklerine vurgu yapılarak şöyle anlatılmıştır:

"Ankaragücü ile Gençler arasında şöyle bir fark var. Ankaragücü işçi sınıfı, yapısında hep isyan var. Gençlerbirliği daha aristokrat daha üst tabakanın tuttuğu, gelir seviyesi yüksek. Ama havası tribünde yok. Ankaragücü isyan edenlerin takımı, İstanbul'a dikleşenlerin."(Odak grup 2).

Burada vurgulanması gereken, taraftarların kolektif kimliklerinin inşasında sınıfsal konumlarına vurgu yaparken ve bu yolla dayanışmanın önemini vurgularken, kendi ötekilerini de bu kar-

şıtlık üzerinden belirlemeleridir. Üç büyükler zenginliğin sembolü olarak görülürken Ankaragücü 'fakir ama onurlu' mücadelesiyle kendi farklılığını oluşturmaktadır. Ne medyadan ne de diğer finansörlerden bir desteği olmamasına rağmen taraftar bağlılığını korumaktadır. Bu anlamda futbolun endüstriyelmesiyle de arasına mesafe koymaktadır (Nash, 2000). Bunu yaparken de taraftar birliğinin gücüne yaslanmaktadır.

SONUÇ

Futbolun endüstriyelmesi ve medyayla simbiyotik ilişkisi, Türkiye'de bir kısım takımların egemenliğinin kalıcılığı ve bunun dışında kalan takımların var olabilmek için mücadele etmesiyle sonuçlanmıştır. İstanbul takımları bu egemen takımları oluştururken, Anadolu takımları, son yıllardaki çıkışlarına rağmen halen çemberin dışındadır. Bunun sonucunda futbol seyircilerinin birçoğu kendini İstanbul'da bulunan üç büyük takımdan birinin taraftarı olarak tanımlarken, diğer takımlar sınırlı sayıda taraftar desteğiyle yetinmek zorunda kalmaktadırlar (kimilerince dördüncü büyük olarak tanımlanan Trabzonspor taraftar sayısı ve başarısı açısından bir istisna olarak eklemek gerekir). Fakat bu takımların taraftarları, her ne kadar sınırlı sayıda kalsa da, takımına oldukça bağlı bir kitleyi oluşturmaktadır. Ankaragücü de, hem bir Anadolu takımı hem de uzun bir tarihe sahip başkent takımı olarak, böylesi bir taraftar kitlesine sahiptir. Takımlarına karşı güçlü bağlılık duyan bu taraftarlar; stadyum maçlarına gitmek, hayatlarını deplasman maçlarına göre düzenlemek, sosyal yaşantısını takımın diğer taraftarlarıyla geçirmek gibi, taraftarlığın geleneksel biçimleriyle (Nash, 2000) takımlarını desteklemektedirler. Taraftarlık onların yaşam biçimi haline gelmiş ve buna bağlı olarak geliştirdikleri taraftar kimlikleri yaşamlarının merkezinde yer almıştır. Bu kimlik, bireyin ve toplumun farklı kategorileriyle ilişkilenmekte ve etkileşime girerek dönüşebilmektedir. Çalışmada, milliyetçilik ya da muhalifliğin, taraftar kimliğiyle ilişkilendirilmesi bu bağlamda açıklanabilir.

Böylesi bir bağlılığın oluşması için çalışmanın bulgularında da ifade edildiği gibi kolektif bir hafızanın ve kimliğin inşası gerekmektedir. Bu kişiler

için yanlışlanabilir, karşı çıkılabilir olsun ya da olmasın bu hafızanın barındırdığı anıların, mitlerin ve efsanelerin öznel bir geçerliliği mevcuttur. Yaşanan bireysel deneyimlerin ürünü olan kimlik ise ortak deneyimlerle ve bu deneyimlere atfedilen anlamlarla inşa olmaktadır. Bu anlamda metinde kolektif hafızanın yaratımında tarih inşasından bahsederken verilen tarihsel anekdotların doğru olup olmadığı değil, onların taraftarlık kimliklerinin inşasında nasıl bir yere sahip olduğu tartışılmaya çalışılmıştır. Burada esas olan nokta, bir grup insanın kendini, takım taraftarlığı üzerinden, ortak bir tarih anlatısına dayanan bir cemaatin parça-

sı gibi hissediyor olmasıdır. Bu anlamda taraftar toplulukları, Anderson (1995) tarafından ortaya konduğu gibi birer hayali cemaat olarak örgütlenmektedirler.

Yazar Notu: Araştırmanın veri toplama aşamasındaki katkılarından dolayı Serdar Üstütaşa'ya teşekkür ederiz.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Dr. Funda AKCAN

Pamukkale Üniversitesi

Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

Kınıklı-Denizli

E-posta: fundaakcan@pau.edu.tr

KAYNAKLAR

- Acet, M.** (2001). Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Adnan, Z.** (2005). *Çünkü Biz Ankaragüçlüyüz!: Anılar, Denemeler, Söyleşiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alver, F.** (2008). Kapitalist üretim sürecinde ırkçılık, futbol ve medya. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 223-248.
- Anderson, B.** (1995). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, İstanbul: Metis Yayınları.
- Arık, MB.** (2008). Futbol ve televizyon bağı: Simbiyoz beslenme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 197-222.
- Arıkan, Y.** (2007). Futbolda şiddet ve polis. *Polis Bilimleri Dergisi*, 9 (1-4), 109-132.
- Armstrong, G.** (1998). *Knowing the Score: Football Hooliganism*. Oxford: Berg.
- Aydın, B. ve Hatipoğlu, D.** (2006). Ankara'da futbol ve "sol"un algısı: Gençlerbirliği ve halkın takımı Ankaragücü, 30.11.2011. http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4806.
- Aydın, B., Hatipoğlu, D. ve Ceylan, Ç.** (2008). Endüstriyel futbol çağında "taraftarlık". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 289-316.
- Bahloul, J.** (1992). *The Architecture of Memory: A Jewish-Muslim Household in Colonial Algeria 1937-1962*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Boyle, R., Haynes, R.** (2009). *Power Play: Sport, Media and Popular Culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bulgu, N.** (1999). Amatör futbolcularda toplumsal cinsiyet. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 2 (1-2), 75-101.
- Çağlayan, HS. ve Fişekçioğlu, İB.** (2004). Futbol seyircisini şiddete yönelten faktörler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 127-141.
- Çakır, H.** (2008). Türk basınında ilk spor gazetesi "futbol". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 169-196.
- Çendek, C. ve Özbek, O.** (2010), Ulusal günlük gazetelerde sporun yer alışı. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 27-36.
- Çoban, B.** (2008). Futbol ve toplumsal muhalefet. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 59-88.
- Da Lago, A. and De Biasi, R.** (1994). 'Italian football fans' culture and organization'. (R. Giulianotti, N. Bonney ve M. Hepworth, Der.) *Football, Violence and Social Identity*, s. 75-92. New York: Routledge.
- Demir, B. ve Tekin M.** (2006). Amatör futbolla uğraşan sporcuların futbola yönelmelerinde medyanın rolü. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 215-222.
- Devicioğlu, S.** (2008). Türkiye'de futbolun kurumsallaşması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 373-396.
- Donnelly, P. ve Young, K.** (1988). The construction and confirmation of identity in sport subcultures. *Sociology of Sport Journal*, 5, 223-240.
- Doruk, Y.** (2005). Futbol, kamusal alan ve demokrasi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 103, 107-121.
- Duke, V.** (2002). Local tradition versus globalisation: Resistance to the mcdonaldisation and disneyisation of professional football in England. *Football Studies*, 5 (1), 5-23.
- Dunning, E. ve Murphy, P.** (1982). Ordered segmentation and the sociogenesis of football hooligan violence. *The Sociological Study of Sport: Configurational and Interpretive Studies*, 36-52.
- Dunning, E., Murphy, P. ve Williams, J.** (1988). *The Roots of Football Hooliganism*. London: Routledge.
- Dunning, E., Murphy, P., Williams, J.** (1989). "Keyfiler", "açık tribün çeteleri" ve "kavga şirketleri": Futbol etiği davranışının sosyolojik bir açıklamasına doğru.

- (D. Riches, Der.) *Antropolojik Açından Şiddet*. Çev: D. Hattatoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- 26. Frosdick, S. ve Marsh, P.** (2005). *Football Hooliganism*. Oregon: Willan Publishing.
- 27. Giardina, M.D.** (2003). Bending it like Beckham" in the global popular. *Journal of Sport and Social Issues*, 27 (2), 65-82.
- 28. Gibson, H., Willming, C. ve Holdnak, A.** (2002). "We're gators. not just gator fans": Serious leisure and University of Florida football. *Journal of Leisure Research*, 34, 392-425.
- 29. Giulianotti, R.** (1994). Social identity and public order: Political and academic discourses on football violence. (R.Giulianotti, Der.) *Football, Violence and Social Identity*, s. 9-36. New York: Routledge.
- 30. Giulianotti, R.** (1999a). *Football: A Sociology of the Global Game*. Cambridge: Blackwell.
- 31. Giulianotti, R.** (1999b). Hooligans and carnivals: Scottish football supporter cultures. (G. Armstrong ve R. Giulianotti, Der.) *Football Cultures and Identities*. Londra: Macmillan Press.
- 32. Gökalp, E.** (2007). Türk milliyetçiliği söylem(ler)inin spor basınında yeniden inşası (1990-2002). *Kültür ve İletişim*, 10 (2), 9-62.
- 33. Güven, Ö.** (1999). Futbol topu ile oynamanın bazı kültürlerdeki benzer görünüşleri ve tarihsel gelişimine ait bilgiler. *Düşünen Siyaset*, 2, 95-112.
- 34. Harrison, P.** (1974). Soccer tribal wars. *New Society*, 5, 602-604.
- 35. Hart, K.** (2011). *Modernliği Dokumak: Bir Batı Anadolu Köyünde Hayat, Aşk, Emek*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- 36. Hatipoğlu, D. ve Aydın M. B.** (2007). *Bastır Ankaragücü: Kent, Kimlik, Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık*. Ankara: Epos Yayınları.
- 37. Hür, A.** (2002). 4 bin 700 yıllık ayak topu, *Popüler Tarih*, 22, 60-65.
- 38. Kayaoğlu, A.G.** (2000). Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 39. King, A.** (1997). The postmodernity of football hooliganism. *The British Journal of Sociology*, 48 (4), 576-593.
- 40. King, A.** (2001). Violent pasts: collective memory and football hooliganism. *The Sociological Review*, 49 (4), 568-585.
- 41. Kümbetoğlu, B.** (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- 42. Maguire, J. ve Tuck, J.** (2005). National identity, rugby union and notions of Ireland and the 'Irish'. *Irish Journal of Sociology*, 14 (1), 86-109.
- 43. Melnick, M. J.** (1986). The mythology of football hooliganism: A closer look at the British experience. *International Review for the Sociology of Sport*, 21 (1), 1-19.
- 44. Merkel, U.** (1999). Football identity and youth culture in Germany. (G. Armstrong ve R. Giulianotti, Der.) *Football Cultures and Identities*. Londra: Macmillan Press.
- 45. Mignon, P.** (2004). Başka bir Fransız ayrıcalığı daha: Holigansız bir futbol? D. Yarsuvat, P. Bolle, Der.) *Sporda Şiddet ve Fanatizm*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları.
- 46. Nash, R.** (2000). Contestation in modern English professional football: The independent supporters association movement. *International Review for the Sociology of Sport*, 35 (4), 465-486.
- 47. Okubo, H.** (2004). *Local Identity and Sport: Historical Study of Integration and Differentiation*. Sankt Augustin: Academica Verlag.
- 48. Öğüt, G. E.** (2010). Futbolun dayanılmaz çekiciliği, büyülenen taraftar portresi, fanatizm ve Beşiktaş. *Milli Folklor*, 11 (85), 173-182.
- 49. Özmen, H.** (2000). Futbol, Holiganizm ve Medya. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 50. Pulur, A., Kaynak, İ. ve Orhan, S.** (2004). Polislerin spor müsabakalarındaki saldırgan seyirciye müdahalede kendi taraftarlığının etkisinin araştırılması. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 241-160.
- 51. Robins, K. ve Aksoy, A.** (1995). İstanbul rising returning the repressed to urban culture. *European Urban and Regional Studies*, 2 (3), 223-235.
- 52. Seçkin, G.** (2008). 1994 terör ortamında Vanspor'un Fenerbahçe yengisinin siyasallaştırılması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 249-272.
- 53. Sert, M.** (1999). Spor Sosyolojisi ve Türk Futbolunda İktidar Sorunu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 54. Şahin, Y. ve Tunçkol, M.** (2010). İşçi hareketlerinin futbolun tarihsel gelişimi sürecine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 219-236.
- 55. Şeker, M. ve Gölcü, A.** (2008). Futbolun televizyonda yeniden üretimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 115-134.
- 56. Şentürk, Ü.** (2007). Popüler bir kültür örneği olarak futbol. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31 (1), 125-141.
- 57. Talimciler, A.** (2000). Derin futbol oyun. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4, 29-31.
- 58. Talimciler, A.** (2006a). Türkiye'de futbol ve ideoloji ilişkisi: Medya'daki futbol söylemi üzerine bir inceleme. *Sosyoloji Dergisi*, 15, 128-138.
- 59. Talimciler, A.** (2006b), Sosyolojik açıdan futbol fanatizmi. *Sosyoloji Dergisi*, 15, 91-104.
- 60. Talimciler, A.** (2007). Futbol sahaları ve spor salonlarındaki hak ihlalleri ve taraftarlar üzerindeki etkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 17, 279-291.
- 61. Talimciler, A.** (2008). Futbol değil iş: Endüstriyel futbol. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26, 89-114.
- 62. Tomlinson, A.** (1999). *The Game's up: Essays in the Cultural Analysis of Sport, Leisure and Popular Culture*. Aldershot: Ashgate.

- 63. Tripp, L.** (2003). "It's Great To Be A Florida Gator": Negotiating Ideologies Of Race, Gender, and Power. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Florida Üniversitesi.
- 64. Türkoğlu, N.** (2004). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara Toplumsal İletişim: Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: Babil Yayınları.
- 65. Ward, R. E. Jr.** (2002). Fan violence: Social problem or moral panic. *Aggression and Violent Behavior*, 7, 453-475.
- 66. Yarar, B.** (2005). Hegemonic struggle, the state and popular culture: The case of football in Turkey. *European Journal of Cultural Studies*, 8, 197-216.
- 67. Yerushalmi, Y. H.** (1982). *Jewish History and Jewish Memory*. Seattle: University of Washington Press.
- 68. Yıldırım, A. ve Şimşek, H.** (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- 69. Yıldız, M., Fişekçioğlu, İ.B., Çağlayan, H.S., Tekin, M., Şirin, E.F., Akyüz, M.** (2007) Futbol seyircisinin sosyo-ekonomik yapısının şiddete etkisi (Karamanspor örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 145-157.
- 70. Zhixin, S.** (1998). A Preliminary study on the industrialization of sports. *China Sport Science and Technology*, 09.